

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА ГРИГОРИ (1928—2006)

Пішов з життя один з патріархів української ботанічної науки, відомий вчений, професор, чудова людина Іван Михайлович Григора.

Іван Михайлович Григора народився 21 вересня 1928 р. у мальовничому с. Вонігове Тячівського р-ну Закарпатської обл. Батько — Михайло Михайлович Григора — мав чотири класи церковно-приходської школи, але вільно розмовляв чеською, угорською, німецькою, румунською, сучасною і староеврейською мовами, які вивчив, блукаючи по країнах Європи у пошуках заробітку. Мати — Марія Миколаївна Ясінко — була неписьменною. Тому батьки дуже хотіли, щоб діти росли освіченими і все робили для того, аби вони вчилися. Їхні зусилля не виявились марними: старший син Іван закінчив університет, а молодший — Василь — лісотехнічний технікум і загальновійськове училище.

Дитячі роки Іван Михайлович провів у рідному селі серед дивовижних садів, гірських запашних лук, чаруючих лісів, з рідними і друзями. З перших кроків юнаку прищепили любов до праці, бо, щоб вижити в тім краї, необхідно було трудитися щоденно і всім.

Іван Михайлович Григора в різні роки проживав: до 1939 р. — у Чехословацькій Республіці, до складу якої Закарпаття входило як Підкарпатська Русь; упродовж 1939—1944 рр. — в Угорщині, коли після окупації Чехії Закарпаття перебувало під протекторатом Угорщини; з осені 1944 — у Радянському Союзі. І навчання, й освітні заклади у цих країнах мали різну структуру.

Спочатку навчався у Вонігівській народній школі: 5 класів за чеською системою, а у 6—8 — за угорською. Закінчив навчання в 1942 і того ж року як відмінник склав екстерном екзамен за 1-й і 2-й класи та вступив до 3-го класу Тячівської горожанської школи. 4-й клас закінчив уже після звільнення Закарпаття і навчався за радянською системою неповної середньої школи.

Закінчивши на «відмінно» горожанську школу, у 1945 р. був зарахований до 8 класу Тячівської середньої школи. Тут опановував нові дисципліни, яких раніше не викладали. Великих зусиль довелося докладати, щоб засвоїти сучасну рідну мову, яку у попередні роки вчили за п'ятьма граматиками.

Отримавши атестат зрілості за середню школу, в 1948 р. Іван Григора вступив на перший курс біологічного факультету Ужгородського університету. Вибір спеціальності був не випадковим, бо виріс він серед різноманітності мальовничої природи, а любов до рослин прищепила йому мама ще тоді, коли допомагав їй висаджувати й доглядати квіти, сад, працювати у полі.

Він був першим з односельців, кому вдалося вступити до університету, успішно закінчити і пройти шлях від спеціаліста до професора. Збулася давня мрія батьків — їхній син став освіченою та знаною особистістю.

В університеті із завзяттям і наполегливістю вивчав флору та рослинність рідного краю, опановував тонкощі визначення рослин своєї місцевості, осягав дивовижні взаємовідносини ценобіонтів, фітоценозів, особливості динаміки заростання скельно-розсипних едафотопів під впливом природних й антропогенних факторів. Цій проблемі була присвячена дипломна робота молодого фахівця.

У 1953 р. за результатами державних іспитів та успішного захисту дипломної роботи рішенням Державної екзаменаційної комісії Іванові Григорі було присвоєно кваліфікацію «біолог-ботанік». Того ж року він вступив до аспірантури Інституту ботаніки АН УРСР.

Науковим керівником молодого вченого була д-р біол. наук, проф. Єлизавета Модестівна Брадів — відомий болотознавець не лише в колишньому СРСР, а й в інших країнах світу.

Природно, йому довелось спеціалізуватися з болотознавства, вивчати специфічну флору боліт, опанувати методику геоботанічних досліджень, відбору та аналізу торфу на ступінь розкладу, зондувати торфовища та креслити стратиграфічні профілі, робити ґрунтові розрізи, визначати сфагнові та гіпнові мохи, осоки, злаки, інші групи болотних рослин.

Наполегливість у навчанні, працьовитість, здібності та вміння, а також глибокі теоретичні знання еколого-ценотичних властивостей рослинності, фізико-хімічних особливостей торфів і торфових покладів дали можливість підготувати до захисту кандидатську дисертацію. У грудні 1956 р. на Вченій раді при Інституті ботаніки АН УРСР Іван Михайлович захистив дисертацію «Болота пониззя водозбору р. Стир в межах Української РСР», йому було присвоєно науковий ступінь кандидата біологічних наук, що підтвердила ВАК

СРСР наступного року. За період аспірантської підготовки дослідник опублікував брошуру за темою дисертації та чотири наукових статті, присвячені рослинності лісів, лук і боліт, а також низку тез наукових доповідей.

Після завершення навчання в аспірантурі Івана Михайловича направили на роботу до Української сільськогосподарської академії і 23 листопада 1956 р. зарахували асистентом кафедри ботаніки, якій він віддав 50 років свого життя і підготував за цей час тисячі спеціалістів. Його учні нині працюють як у сільському господарстві, так і в інших галузях виробництва, в наукових закладах, технікумах і школах. І.М. Григора швидко адаптувався до вузівської роботи, оскільки на останньому році навчання стажувався при кафедрі систематики Київського держуніверситету. Не виникало у зв'язку з цим труднощів щодо освоєння й інших розділів ботаніки, бо він працював поруч з відомими у країні професорами І.Ф. Оксіюком, М.Д. Рижутіним, досвідченими доцентами Ю.Я. Єліним, Л.О. Токарем та ін. Іван Михайлович швидко опанував курс ботаніки і вже з 1959 р. почав читати лекції для студентів агрономічного факультету, а згодом — й факультету агрохімії та ґрунтознавства і захисту рослин. Пізніше йому доручили читати лекції студентам-іноземцям — загальний курс ботаніки і тропічної ботаніки. За його лекціями опубліковано дві частини підручника «Тропическая ботаника».

У 1962 р. Іван Михайлович отримав диплом доцента. Він продовжував педагогічну діяльність, дедалі більше уваги приділяв методичній та науковій роботі. Ним особисто, а також у співавторстві з проф. М.Д. Рижутіним і доцентами Ю.Я. Єліним і Л.О. Токарем було опубліковано цілу низку методичних розробок для студентів стаціонарної та заочної форм навчання, наукові статті, присвячені різним аспектам флори та рослинності України.

Іван Михайлович Григора брав активну участь у громадському житті факультету та Академії, його обирали до партійного і профспілкового бюро факультетів та комітетів Академії, заступником декана з роботи зі студентами-іноземцями, секретарем Вченої ради, членом методичних рад тощо. До останніх днів життя Іван Михайлович був членом спеціалізованих вчених рад із захисту докторських дисертацій при Національному аграрному університеті та Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України.

У 1970 р. його обирають завідувачем кафедри ботаніки, яку він очолював протягом 20 років з невеликою перервою на докторантуру. І.М. Григора впроваджував технічні засоби навчання з ботаніки з машинним і безмашинним контролем знань студентів, попередньо розробивши методичні вказівки з усіх розділів курсу ботаніки. Пізніше було впроваджено модульно-рейтингову оцінку знань студентів, розроблено нові форми й методи навчання з ботаніки для студентів денної та заочної форм навчання.

Багато уваги Іван Михайлович приділяв розробці наукової тематики кафедри та організації матеріально-технічної бази. З цією метою при кафедрі було створено лабораторію геоботаніки та придбано обладнання і прилади, оптику, реактиви тощо. Створено умови для підготовки докторських (їх за-

хистили у майбутньому професори М.Д. Рижутін, І.М. Григора, О.І. Пидюра) та кандидатських дисертацій тощо.

Після захисту кандидатської дисертації Іван Михайлович продовжував наукову роботу, для досліджень він обрав лісові болота Українського Полісся і так захопився їхнім вивченням, що, починаючи з 1961 р., щороку їздив на Полісся. Мабуть, немає заболоченого куточка в Україні, де б не побував Іван Михайлович з торф'яним буром і не привіз зразки торфу, мохів і квіткових рослин. Його завжди можна було бачити за мікроскопом, за хімічним і ботанічним аналізом торфів, з графіками стратиграфії торфовищ чи процесу росту лісотвірних порід.

Він часто їздив на конференції, з'їзди, науково-виробничі наради, симпозиуми, де виступав з доповідями по лісових болотах України.

Напружена багаторічна наукова праця і цілеспрямованість дали змогу Іванові Михайловичу підготувати докторську дисертацію, яку він успішно захистив у 1988 р. на засіданні Спецради Інституту ботаніки АН УРСР, а в 1990 р. ВАК СРСР присвоїла йому вчене звання професора зі спеціальності «ботаніка».

Зусиллями Івана Михайловича організовано випуск та публікації кафедральних наукових збірників, присвячених тематиці досліджень кафедри.

І.М. Григора завжди турбувався про імідж кафедри. Він підтримував творчі зв'язки та співробітництво з кафедрами Київського національного, Харківського, Московського, Воронежського, Ужгородського університетів, Сухумського інституту субтропічних культур, Житомирської екологічної академії, Московської сільськогосподарської академії ім. К.А. Тімірязєва, Ленінградського сільськогосподарського інституту і багатьма іншими навчальними закладами; науково-дослідними установами — Інститутом ботаніки НАНУ, Національним ботанічним садом ім. М.М. Гришка НАНУ, Інститутом землеробства, Київгеологією, Інститутом ботаніки АН Білорусі.

Вчений зробив вагомий внесок у геоботаніку, зокрема у болотознавство. Він уперше виділив та обґрунтував фази і стадії генезису лісових боліт України. У лісовому болотознавстві вперше викладено питання морфотектогенезу та пов'язані з ним процеси, що передували болотоутворенню. Виявлено понад 100 боліт, не включених до «Торф'яного фонду України». На основі опрацювання картографічних і стратиграфічних матеріалів і даних власних досліджень складено схематичну карту лісових боліт Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей. Уперше для Полісся описано ряд нових і рідкісних формацій та асоціацій, які раніше не відзначалися для регіону, вперше виділено змішаний перехідний і змішаний верховий типи будови покладів, описано 11 видів торфу і 17 видів будови покладів, аналогів яких немає в країнах СНД і Європи. Розроблено теоретичні основи прогнозованих змін рослинності і торфовищ боліт на найближчі роки та перспективу, а також класифікацію змін рослинності боліт Українського Полісся.

Професор І.М. Григора є автором чотирьох підручників з ботаніки для студентів агробіологічного профілю вищих навчальних закладів, «Польового практикуму з ботаніки», підручника з геоботаніки та більш як 150 методичних і наукових праць.

Останнім часом Іван Михайлович працював над дослідженням близької йому тематики — природних кормових угідь Лісостепу України та динаміки флори і рослинності антропогенно порушених і синантропізованих територій з метою збалансування співвідношення природних екосистем й агроландшафтів. Окрім того, він вивчав проблеми прогнозованих змін рослинного покриву болотних і лучних екосистем України.

У результаті багаторічних досліджень тільки за 2005 р. І.М. Григора видав монографії «Рослинність України» та «Лісові болота Українського Полісся».

5 березня 2006 р. перестало битися серце цієї непересічної людини, видатного ботаніка, чудового педагога, вчителя багатьох поколінь викладачів кафедри і студентів, котрий до останнього дня свого життя працював на благо свого народу, який він безмежно любив. Ми, співробітники кафедри ботаніки Національного аграрного університету, тяжко переживаємо смерть вченого, творчої людини, колеги, вчителя, який завжди міг прийти на допомогу, порадити і підтримати. Пам'ять про Івана Михайловича Григору завжди житиме в наших серцях.

*СПІВРОБІТНИКИ КАФЕДРИ БОТАНІКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КИЇВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО БОТАНІЧНОГО ТОВАРИСТВА*

Список основних наукових праць професора І.М. Григори

Підручники

1. Тихоміров Ф.К., Навроцька А.А., Григора І.М. Ботаніка. — К.: Урожай, 1996. — 416 с.
2. Григора І.М., Алейніков І.М., Лушпа В.І., Шабарова С.І., Якубенко Б.Є. Курс загальної ботаніки. — К.: Фітосоціоцентр, 2003. — 500 с.
3. Григора І.М., Алейніков І.М., Шабарова С.І. Ботаніка. Підручник для аграрних університетів. — К.: Фітосоціоцентр, 2004. — 476 с.

Посібники

1. Григора І.М., Шабарова С.І., Алейніков І.М. Ботаніка. Навчальний посібник для аграрних університетів. — К.: Фітосоціоцентр, 2000. — 196 с.
2. Григора І.М., Якубенко Б.Є., Алейніков І.М., Лушпа В.І., Шабарова С.І., Царенко П.М., Пидюра О.І. Ботаніка. Практикум: навчальний посібник. 3-тє вид., перероблене та доповнене. — К.: Арістей, 2004. — 340 с.
3. Григора І.М., Якубенко Б.Є. Польовий практикум з ботаніки. Навчальний посібник. — К.: Арістей, 2005. — 256 с.

Монографії

1. Адамень Ф.Ф., Вергунов В.А., Пидюра О.І., Слюсар І.Т., Григора І.М. Рослинність осушених боліт Лісостепу України. — К.: Нора-Принт, 1999. — 160 с.

2. Григора І.М., Воробйов Є.О., Соломаха В.А. Лісові болота Українського Полісся (походження, динаміка, класифікація). — К.: Фітосоціоцентр, 2005. — 515 с.
3. Григора І.М., Соломаха В.А. Рослинність України (еколого-ценотичний, флористичний та географічний нарис). — К.: Фітосоціоцентр, 2005. — 452 с.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА І.М. ГРИГОРИ

- 21.09.1928** Народився в с. Вонігове Тячівського р-ну Закарпатської обл.
- 1948** Закінчив Тячівську середню школу.
- 1948—1953** Студент Ужгородського державного університету.
- 1953—1956** Аспірант стаціонарного навчання при Інституті ботаніки АН УРСР (нині — Національної академії наук України).
- 1956** Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук.
Асистент кафедри ботаніки Української сільськогосподарської академії.
- 1967—1972** Заступник декана факультету захисту рослин з роботи зі студентами-іноземцями (на громадських засадах).
- 1968—1971** Вчений секретар Спеціалізованої вченої ради при агрономічному факультеті УСГА із захисту кандидатських і докторських дисертацій за спеціальностями «ботаніка», «генетика», «фізіологія рослин».
- 1970—1979** Завідувач кафедри ботаніки Української сільськогосподарської, академії
1981—1982 та Національного аграрного університету.
1988—1998
- 1988** Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук за спеціальністю «ботаніка».
- 1990** Одержав атестат професора за спеціальністю «ботаніка».
- 1992—1996** Голова Навчально-методичного об'єднання викладачів сільськогосподарських вузів загальноосвітніх, суспільних та гуманітарних дисциплін при Міністерстві сільського господарства і продовольства України.
- 1997—2000** Член Експертної ради ВАК України за спеціальністю «ботаніка».
- 1997** Почесний член Українського ботанічного товариства.
- 1999** Професор кафедри ботаніки Національного аграрного університету.
- 2001—2003** Президентський стипендіат.
- 2006** Головою Верховної Ради України нагороджений почесним годинником.